

Kommunal- og
moderniseringsdepartementet

Plan

Målrettet plan 2017–2021

– videre innsats for kvensk språk

Målrettet plan 2017–2021

– videre innsats for kvensk språk

Klasserom Andersby skole. FOTO: VARANGER MUSEUM

Innhold

Innledning Johatus	6
1 Bakgrunn	8
1.1 Fornorskingspolitikken	10
1.2 Konsekvenser av fornorskingspolitikken	12
2 Situasjonen for kvensk språk i dag	14
2.1 Kvensk språkrevitalisering	14
2.2 Synliggjøring av kvensk språk	16
2.3 Språkbrukernes rolle	16
2.4 Kvensk skriftspråk og normering	17
3 De rettslige rammene for kvensk språk	19
3.1 Nasjonal minoritet	19
3.2 FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27	19
3.3 Europarådets rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter	19
3.4 Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk	19
3.5 Rammeplan for barnehagen	20
3.6 Opplæringsloven	20
3.7 Læreplanverket for Kunnskapsløftet	20
3.8 Stedsnavnsloven	21
4 Innsats for kvensk språk	23
4.1 Barnehage og grunnopplæring	23
4.2 Universitet og høyskole	25
4.3 Støtte til forskning	26
4.4 Støtte til kvensk språk og kultur	26
4.5 Kvensk språk i det offentlige rom	27
4 Kväänin kielheen satsaaminen	31
4.1 Lastentaras ja perusopetus	31
4.2 Universiteetti ja korkeakoulu	33
4.3 Kuurtoo tutkimusta varten	34
4.4 Kuurto kväänin kielele ja kulttuurille	34
4.5 Kväänin kieli viralisissa paikoissa	35
Litteraturliste:	37

Innledning | Johatus

Regjeringen har følgende mål for planen:

- Kvensk skal være et levende språk
- Barn, unge og voksne skal få mulighet til å lære og bruke kvensk språk
- Kvensk språk og kultur skal være kjent i det norske samfunnet og synlig i det offentlige rom
- Offentlige myndigheter skal ha kjennskap til og kunnskap om kvensk språk og kultur

Kommunal- og moderniseringsdepartementet arrangerte en innspillskonferanse om kvensk språk i april 2016. Formålet var å drøfte situasjonen for kvensk språk i dag og hvilke tiltak som kan bidra til å styrke språket. På konferansen deltok representanter fra kvenske organisasjoner og institusjoner, kvenske/norskfinske miljøer samt departementer og statlige myndigheter med ansvar for språk. Som en oppfølging av konferansen startet Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeidet med en plan for den videre innsatsen for kvensk språk, i samarbeid med Kunnskapsdepartementet og Kulturdepartementet.

Denne planen er starten på en målrettet innsats for å styrke kvensk språk. Kommunal- og

moderniseringsdepartementet har hatt kontakt med representanter fra kvenske/norskfinske språkmiljøer og organisasjoner underveis i arbeidet med planen.

Planen gir en oversikt over det som hittil er gjort for å styrke kvensk språk, og har få og konkrete tiltak. Regjeringen legger samtidig opp til at planen er dynamisk slik at tiltak kan justeres underveis i planperioden, og nye kan komme til. Departementene vil følge opp planen i dialog med det kvenske/norskfinske miljøet.

For å forstå situasjonen for kvensk språk i dag er det nødvendig å ha kunnskap om historien. Planen har derfor en kortfattet og overordnet gjennomgang av situasjonen for kvensk språk fra 1850-tallet og fram til i dag (kapitlene 1 og 2). Planen har også en gjennomgang av de rettslige rammene for kvensk språk (kapittel 3). Siste kapittel inneholder tiltak for å styrke kvensk språk i perioden 2017–2021 (kapittel 4).

Gjennomføring og omfang av tiltakene i denne planen vil bli tilpasset regjeringens årlige budsjettforslag, og Stortingets behandling av disse.

I kvenuka 2016 ble det laget skilt med kvenske stedsnavn i samarbeid med Kvensk stedsnavntjeneste. FOTO: MONICA MILCH GEBHARDT/VARANGER MUSEUM

Hallituksen plaana kväänin kielele:

- Kväänin kieli on tullevaisuudessa ellävä kieli.
- Lapset, nuoret ja raavhaat saahaan maholisuuen oppiit ja pittäät kväänin kielen.
- Kväänin kieli ja kulttuuri on tunnettu kieli norjalaisessa samfynnissa ja se näkky viralisissa paikoissa.
- Viraliset päätöksentekijät tunnethaan kväänin kielen ja kulttuurin, ja heilä oon tiettoo niitten ympäri.

Komunaali- ja uustusdepartementila oli meininkikonferansi kväänin kielen ympäri aprilikuussa 2016. Konferansin aikomus oli löyttäät ulos mikä oon kväänin kielen tila tääpänä ja mikkä oon net toimet jokka lujitethaan kielen. Konferansissa olthiin myötä representantit kvääniorganisasjuuniista ja -institusjuuniista, kvääni- ja norjansuomalaisista miljöistä yhdessä departementiitten ja staatin esivaltoitten kans. Tämän konferansin jälkhiin alkoi Komunaali- ja uustusdepartementti työtelemhään yhteistyössä Tietodepartementin ja Kulttuuridepartementin kans ette saatais yhteisen plaanan kuinka satsathan kväänin kielheen tästä etheenkäsän.

Tämä plaana oon alku sille ette kväänin kielheen satsathan vasituitten mooliin avula. Komunaali- ja uustusdepartementila oon ollu kontakti kvääniin ja norjansuomalaisten kielimiljöitten ja organisasjuuniitten kans plaanatyön aikana.

Plaana anttaa ylinäkymän siihen mitä oon jo tehty ette lujitethaan kväänin kielen, ja plaanassa oon myötä muutamat ja konkreetit toimet. Hallitus oon suunnitellu kans ette tämä plaana oon dynaaminen sillä laila ette sen toimii oon maholista justeerata plaanaperiuudin aikana ja siihen kans saatethaan panna uussii toimii. Departementit aijoathan kuorata plaanaa yhteistyössä kväänin ja norjansuomalaisten miljöitten kans.

Meilä häätyy olla tiettoo historian ympäri ette saatama ymmärttääät kummoisessa tilassa kväänin kieli oon tääpänä. Plaanassa oon sen tähän lyhykäinen selvitys kväänin kielen tilan ympäri 1850-luvulta kiini tähän päivhään saakka (kapittelit 1 ja 2). Plaanassa oon kans oikeueliset raamit kväänin kielä varten (kapitteli 3). Viimi kapittelissa oon net toimet joitten avula kväänin kielä lujitethaan periuudin 2017–2021 aikana (kapitteli 4).

Hallituksen vuosibudsjetti ja Isotingan päätökset vaikutethaan siihen kuinka tämän plaanan toimet viehään läpi ja kuinka laajat plaanan toimet oon.

1 Bakgrunn

Kvenene/norskfinnene er en språklig og etnisk minoritet med historisk tilhørighet i Nord-Norge, hovedsakelig i Finnmark og Troms. Kvener/norskfinner er anerkjent som nasjonal minoritet i Norge.

Kvensk er et finsk-ugrisk språk som er nært beslektet med meänkieli, et minoritetsspråk som snakkes i Sverige.¹ Kvensk språk blir snakket av den kvenske/norskfinske befolkningen i Norge.

Kvensk språk består av flere ulike dialekter som kan deles i tre grupper: De vestlige dialektene snakkes i Troms og i elvedalene i Vest-Finnmark. De østlige dialektene snakkes i området rundt Varangerfjorden og i Pasvikdalen. I tillegg kommer dialekten som snakkes i Porsanger-området. Forskjellene mellom dialektene er forholdsvis store fordi dialektområdene ikke er sammenhengende, men består av lommer i norsk- og samisktalende områder. Det kvenske språket har gjennom historien også blitt påvirket av norsk og samisk.

Det var lenge en diskusjon om kvensk er et eget språk, eller om det må anses som en finsk dialekt.² I norsk offentlighet har «kvensk» eller «finsk» som betegnelse på språket blitt brukt om hverandre og til dels blitt blandet sammen. Etter at Norge ratifiserte Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkpakten) i 1993, og pakten trådte i kraft i 1998, ble det behov for en nærmere avklaring.

Kenneth Hyltenstam fikk i 2003 i oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet og Kultur- og kirke departementet å utrede spørsmålet om kvensk er et eget språk.³ Rapporten *Kvensk – språk eller dialekt* viser at kvensk språk skiller seg fra finsk, selv om mye av ordforrådet er felles. Spesielt gjelder det ordforrådet i nordfinske dialekter. Rapporten viser til at språkene har felles opphav, men at de har hatt en naturlig språklig utvikling i ulike retninger. I Finland på 1860-tallet og framover fant det sted en sterk normering av språket, som resulterte i det finske standardspråket slik vi kjenner det i dag. Forskjellen mellom kvensk og standardfinsk blir av enkelte beskrevet som omtrent like stor som forskjellen mellom norsk og svensk.⁴

Kvensk ble anerkjent som et eget språk ved kongelig resolusjon i juni 2005 og har status som minoritetsspråk i Norge. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har senere også klargjort at det er kvensk som er vernet etter minoritetsspråkpakten.

Kvenene/norskfinnene bruker ulike betegnelser på språket. Noen omtaler språket som «kvensk», andre som «gammelfinsk» eller «våres finsk», mens andre igjen bruker betegnelsen «finsk». I denne planen brukes «kvensk» om språket, ettersom det er kvensk som har status som minoritetsspråk. Departementet presiserer samtidig at det er opp til hver enkelt hva de ønsker å kalle sitt eget språk.

1 Meänkieli betyr «vårt språk» og ble fra gammelt av brukt av tornedalinger for å skille mellom språket i Tornedalen og finsk i det som i dag er Finland. Meänkieli fikk status som nasjonalt minoritetsspråk i Sverige i 2000.

2 *Språk, identitet og minoritetspolitikk*, Verena Schall (2017).

3 *Kvensk-språk eller dialekt*. Rapport til Kultur- og kirke departementet og Kommunal- og regionaldepartementet (2003).

4 *Språklig emansipasjon eller språkdød blant kvener og tornedalinger*, Anna-Riitta Lindgren (2003).

Kvenske jenter, elever ved Handgjerningskolen i Bugøynes 1898. Lærer Pernille Hee står på trappen. FOTO: ELLISIV R. WESSEL

Kvenske jenter, elever ved Handgjerningskolen i Bugøynes 1901. Lærer Pernille Hee sitter i midten. FOTO: ELLISIV R. WESSEL

1.1 Fornorskingspolitikken

Nord-Norge har vært flerkulturelt og flerspråklig i lang tid. I små bygder kan det bo personer med både kvensk, samisk og norsk språkbakgrunn. Tidligere var både to- og trespråklighet vanlig på enkelte steder.

Etter 1814 vokste det fram en sterk norsk nasjonalisme. Norge skulle framstå som en enhetlig og samlet nasjon med ett folk, én felles historie, én kultur, én religion og ett språk. Fornorskingspolitikken ble utformet i denne perioden, og politikken var særlig streng overfor kvener/norskfinner i perioden 1850–1960.

På 1800-tallet vokste det også fram en nasjonalistisk bevegelse i Finland, som på den tiden var en del av det russiske imperiet. På samme tid skjedde det en tilflytting til Norge fra områder som i dag er Finland, og fra Norrbotten og Lappland i Sverige. I Norge var det frykt for at kvenene/norskfinnene ikke ville være lojale overfor staten dersom det skulle bli konflikter i grenseområdene mot Russland og Finland. Fornorskingstiltakene ble derfor i særlig grad rettet mot områder i Nord-Troms og Finnmark som grenset mot Finland og Russland, og som ble definert som utsatte grensestrøk.⁵

Skolen fikk en viktig rolle i fornorskingsprosessen. Fra slutten av 1700-tallet hadde en del kvenske/norskfinske elever fått undervisning på sitt eget språk, men fra 1880 ble kvensk kun brukt som hjelpespråk i skolen. I 1936 ble det også forbudt å bruke kvensk som hjelpespråk. Det innebar at kvenske/norskfinske elever ikke lenger kunne få forklart på sitt eget språk det de ikke forsto på skolen.

Bosettingsmønsteret i deler av Troms og Finnmark førte til at mange elever måtte gå på internatskoler. Internatskolene bidro til å forsterke fornorskingen. I perioden 1937–1938 bodde om lag 40 prosent av elevene i landdistriktene i Finnmark på internater.⁶ Mangel på daglig kontakt med familien og sitt eget språklige, kulturelle og sosiale miljø kunne gå ut over barnas ferdigheter i eget morsmål. I tillegg var det forbudt å snakke kvensk både på mange internatskoler og grendeskoler. Lærere som lyktes godt i fornorskingen av elevene, kunne også få ekstra lønn.⁷ Forbudet mot kvensk i skolen ble opphevet med skoleloven av 1969.

Kirken ble også en aktør i fornorskingsprosessen. På 1870-tallet ble det for eksempel lagt sterke begrensinger på bruken av kvensk språk i kirkelige tjenester slik som dåp, konfirmasjonsundervisning og vigsel. Innenfor den læstadianske bevegelsen, som fikk stor utbredelse på Nordkalotten på 1800-tallet, ble imidlertid kvensk, finsk og samiske språk holdt i hevd. De læstadianske menighetene ble dermed sentrale arenaer for utvikling av selvforståelse og selvspekt blant kvener/norskfinner og samer.

Fornorskingspolitikken omfattet etter hvert også flere andre samfunnssektorer enn skole og kirke. Statsborgerrettloven av 1888 innebar for eksempel at kun norske og svenske statsborgere som behersket norsk, fikk kjøpe jord. I 1902 kom det en ny lov om salg av jord hvor det ble stilt krav om både å kunne og bruke norsk daglig for å ha rett til å kjøpe jord. Etter at loven ble innført, skulle heller ikke kvenske og samiske bosettingsnavn lenger brukes i offentlige sammenhenger. Språkbestemmelsen i jordsalgsloven av 1902 falt først bort i 1965.

⁵ *Fornorskingspolitikk overfor samer og kvener*, Einar Niemi (2017).

⁶ *Den finske fare. Minoritetspolitikk i nord 1860–1940*, Knut Einar Eriksen og Einar Niemi (1981).

⁷ Finnefondet var et sentralt instrument i fornorskingspolitikken mellom 1850–1921. Etter en gradvis voksende motstand mot assimileringspolitikken ble navnet «Finnefondet» endret til «Særbidrag til folkeskolene i Finnmark».

Halti kvenkultursenter og Nord-Troms Museum arrangerer kulturdag på Tørfoss kvengård i Reisadalen hvert år under Paaskiviikko, de kvenske kulturdagene i Nord-Troms. Den gamle steinovnen fyres opp, og publikum får smake på steinovnsbakt brød på kvensk vis. Her fra Paaskiviikko 2017. FOTO: PÅL VEGARD ERIKSEN/HALTI KVENKULTURSENTER

Språkreir i barnehagen. FOTO: KVENSK INSTITUTTS BILDEARKIV

Fra markeringen av Kvenfolkets dag i 2017 på Halti kulturscene i Nordreisa. Artisten Trine Strand hadde en minikonsert og urpremiere av musikkvideoen til låta Mor Gustava. Refrengnet i låta er på kvensk, og teksten omhandler hennes kvenske tippoldemor. FOTO: PÅL VEGARD ERIKSEN/HALTI KVENKULTURSENTER

På 1920-tallet kom radioen til Norge. I 1930 så telegrafdirektør Tore O. Engset det som sin oppgave å sørge for at «*både nordmenn, kvener og lapper – de er jo alle sammen nordmenn, om de ikke alltid føler seg så – kan lytte til norsk tale, norsk sang, norsk musikk, føle sig som nordmenn sammen med oss andre*».⁸ Å drive kringkasting ble i Norge, i likhet med en rekke andre land, sett på som en offentlig oppgave. I 1933 ble NRK etablert og fikk monopol. NRKs første distriktskontor ble etablert i Vadsø i 1934.

Under den tyske okkupasjonsmaktens tilbaketrekning og nedbrenning av Finnmark mot slutten av andre verdenskrig, gikk mesteparten av kvensk/norskfinsk materiell kultur tapt. Etter freden i 1945 stilte norske myndigheter krav om at søknader om støtte til å bygge opp igjen nedbrente hus og gårder skulle utformes på norsk.

Kommisjon som skal gjennomgå konsekvensene av fornorskingspolitikken

Stortinget vedtok 20. juni 2017 at det skal opprettes en kommisjon som skal se på fornorskingspolitikken som ble ført ovenfor kvener og samer. Stortingets presidentskap ble bedt om å utforme forslag til mandat, navn og sammensetning for kommisjonen, i samråd med blant andre kvenske organisasjoner. Forut for Stortingets vedtak vakte saken mye debatt og oppmerksomhet, særlig i nordnorsk media.

1.2 Konsekvenser av fornorskingspolitikken

Fornorskingen førte til stor grad av sosial, kulturell og språklig assimilering. Det kommer blant annet til uttrykk i folketellingene. Mens det i folketellingen fra 1875 var henholdsvis 857 og 353 som oppga å være samer og kvener i Kvæningen, var det 5 og 2 personer som oppga å være samer og kvener i Kvæningen i 1950.⁹

Fornorskingspolitikken førte også til at negative holdninger til kvensk og samisk språk og kultur spredte seg på 1900-tallet, både i storsamfunnet og i lokalsamfunnene med kvensk/norskfinsk og samisk bosetting. Stigmatiseringen bidro til at det å være kvensk/norskfinsk ble forbundet med skam og mindreverdighetsfølelse for mange, og skammen ble overført fra foreldre til barn.

En følge av fornorskingspolitikken var at kvensk språk og kultur etter hvert forsvant helt eller delvis fra mange lokalsamfunn og tradisjonelle kvenske områder.

En annen følge av fornorskingspolitikken var at språkskiftet fra kvensk til norsk skjedde svært raskt, også i innad i familier. Etter hvert som fornorskingspolitikken varte ved utover 1900-tallet, gikk mange foreldre over til å snakke norsk med barna sine, mens de voksne fortsatt snakket kvensk seg imellom. Det kunne føre til at eldste og yngste generasjon i kvenske/norskfinske familier ikke kunne kommunisere på et felles språk som begge behersket godt.

Språkskifte

Språkskifte (språkassimilering) er en prosess hvor et språksamfunn bytter fra ett språk til et helt annet språk. Ofte skjer språkskifte til et språk som oppfattes å ha høyere status i samfunnet, mens språket som oppfattes å ha lavere status, taper terreng.

Selv etter at fornorskingspolitikken formelt sett ble avsluttet, fortsatte utviklingen på mange måter i samme retning. Moderniseringen av samfunnet med blant annet utbygging av velferdsstaten, infrastruktur og Norsk rikskringkasting var på en indirekte måte med på å videreføre fornorskingen.

⁸ Varanger museum skriftserie nr. 3.

⁹ *Fjordfolket i kvæningen*, Ivar Bjørklund (1985).

Landsbyspelet Kyläpeli 2017 i Nordreisa. Pål V. Eriksen står i kvendrakt ved elvebredden og tar imot manalaiset (de underjordiske). FOTO: LILL V. HANSEN / ALTAPOSTEN

Det tok også flere tiår før myndighetene satte inn aktive tiltak for å reversere denne utviklingen. Mange steder skjedde språkskiftet fra kvensk til norsk språk langt ut på 1960-tallet.

Pia Lane (2010) beskriver i artikkelen *We did what we thought was best for our children, a nexus analysis of language shift in a Kven community* hvordan følelsen av skam og mindreverdighet som ble skapt gjennom fornorskingspolitikken, ble internalisert og ført videre fra voksne til barn og barnebarn. Mange oppfattet at det kvenske språket og tilhørigheten hadde vært en byrde i eget liv og mente derfor at det ville være bedre for barna å kun lære norsk. Lane beskriver også hvordan nedvurderingen av det kvenske førte til at norsk språk ble oppfattet som nødvendig i det moderne samfunnet, mens det kvenske tilhørte fortiden. I mange familier hadde derfor de eldste barna i en søskenflokk kvensk som morsmål, mens de yngste kun behersket norsk.

Fornorskingspolitikken har hatt store konsekvenser for kvensk språk. Den begrensede bruken av språket som oppstår i en situasjon med språkskifte, får umiddelbare negative effekter på selve språket.¹⁰ Når et språk ikke lenger brukes på alle samfunnsområder, krymper ordforrådet, og språkbrukerne blir usikre på språknormen. Usikkerheten får negative konsekvenser for viljen til å bruke språket i stadig flere sammenhenger. Utvikling av begreper stopper dermed opp, og språket blir fattigere.

Den samiske språkundersøkelsen fra 2012 viser for eksempel at 10–15 prosent av undersøkelsens populasjon alltid velger å bruke samisk når de snakker med personer som kan en del samisk, mens over 60 prosent gjør dette i liten grad.¹¹ Mange begrunner dette med at de mangler ord, og at de ikke kan nok samisk. Selv om det ikke er gjort noen tilsvarende undersøkelser om kvensk, kan man anta at kvenske språkbrukere står overfor mange av de samme utfordringene.

¹⁰ *Språkbytte och språkbevarande*, K. Hyltenstam og C. Stroud (1991).

¹¹ *Samisk språkundersøkelse 2012*, NF-rapport nr. 7/2012.

2 Situasjonen for kvensk språk i dag

Det finnes ingen offisiell statistikk for hvor mange som snakker kvensk i dag. Antall språkbrukere oppgis ofte å være mellom 1500 og 10 000.¹² Rapporten fra prosjektet *European Language Diversity for All* (ELDIA) fra 2013 viser også at det er stor usikkerhet om antall brukere av kvensk språk.¹³

ELDIA-rapporten viser videre at de fleste kvenske språkbrukerne er over 60 år, at middelaldrende kvener/norskfinner ofte har passiv språkkunnskap i kvensk, og at det er få unge som kan snakke kvensk. Rapporten viser at bevisstheten rundt bruk av kvensk språk har falt betraktelig. Flere informanter i undersøkelsen har imidlertid uttrykt at de både ønsker å bruke og opprettholde språket.

I ELDIA-rapporten går det også fram at kvensk har de laveste skårene av alle finsk-ugriske minoritetsspråk når det gjelder overføring av språk mellom generasjoner. Det samme gjelder bruk av språket i samhandling og i offentlige sammenhenger. Kvensk skårer også lavest når det gjelder bruk av språket i media. Ifølge ELDIA-prosjektets kategorisering betyr det at det er nødvendig med umiddelbare tiltak for å forhindre at kvensk språk dør ut.

2.1 Kvensk språkrevitalisering

Samtidig som kvensk språk i dag er i en kritisk situasjon, er holdningen til språket i endring. Det pågår en språkrevitaliseringsprosess i kvenske/norskfinske miljøer. Både Kvensk institutt og Kvensk språktung, Norske Kveners Forbund og Kvenlandsforbundet arbeider i dag aktivt med språkspørsmål.

Det samme gjør Halti kvenkultursenter, andre organisasjoner og private ildsjeler i det kvenske/norskfinske miljøet.

Språkrevitalisering

Språkrevitalisering innebærer å vekke et truet språk til live, bevare det og få flere språkbrukere gjennom å ta i bruk ulike metoder og finne nye arenaer. Vanligvis er familie, barnehager, skoler, utdanningsinstitusjoner, media og myndigheter slike arenaer.

I dag overføres ofte språket fra besteforeldregenerasjonen til barnebarn. Positiv oppmerksomhet i det kvenske/norskfinske miljøet har ført til etterspørsel etter språkkurs, ungdomsleirer og kvenske språkreir i barnehagen.

Innføringen av finskopplæring i grunnskolen i 1997 har også støttet opp om arbeidet med å revitalisere kvensk språk. I læreplanene i finsk som andrespråk for Kunnskapsløftet, som ble innført i 2006, er kvensk sidestilt med finsk. På enkelte skoler, for eksempel i Børselv, har dette også gitt rom for opplæring i kvensk.

Per i dag skiller ikke grunnskolestatistikken (GSI) mellom opplæring i kvensk og opplæring i finsk i grunnskolen. Vi vet derfor ikke hvor mange elever som får opplæring i kvensk. Det statistikken viser, er imidlertid en nedgang i antall elever som velger å få opplæring i faget finsk som andrespråk. I skoleåret 2001/2002 var det 1073 elever på 1. til 10. trinn som valgte finsk som andrespråk. I skoleåret 2014/2015

¹² *Språk, identitet og minoritetspolitikk*, Verena Schall (2017).

¹³ *Summary of the research project ELDIA*, Lahanna Laakso, Anneli Sarhimaa, Sia Spiliopoulou Åkermark og Reeta Toivanen (2013).

Nora Ollila i kvenndrakt FOTO: EMILIE DREYER/RUIJAN KAIKU

var antallet 553 elever på 1. til 10. trinn. De siste årene er det ingen som har levert eksamen på kvensk.¹⁴

Etablering av kvensk årsstudium ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT) har bidratt til at flere har fått mulighet til å studere kvensk på et høyere nivå. Fra høsten 2017 er det også mulig å ta master i kvensk språk.

2.2 Synliggjøring av kvensk språk

Hyltenstam (2003) understreker at en vellykket språkrevitalisering er avhengig av et komplekst samspill mellom flere faktorer, herunder medborgernes holdninger til språket og økonomiske forhold. Han viser blant annet til at individers valg i stor grad begrenses eller styres av de rammene som samfunnet setter.

For å styrke bruken av kvensk er det viktig at språket får status og sosial aksept, i tillegg til at språkbrukerne opplever at språket kan brukes i flest mulig sammenhenger. Det er også viktig at språket synes i det offentlige rom.

I dag er kvensk blant annet synliggjort gjennom bruk av kvenske stedsnavn i Finnmark og Troms, og skilting på kvensk. Flere løfter fram det kvenske perspektivet i språk- og samfunnsdebatter i Troms og Finnmark. Filmer om kvener og kvenske forhold som har blitt sendt på NRK, har også bidratt til å øke kunnskapen om kvensk kultur og bevisstheten om kvensk språk.

Handlingsplan for kvensk språk og kultur i Troms 2017–2020

Troms fylkeskommune la fram handlingsplanen vinteren 2017. Planen har følgende tre fokusområder:

- Økt kunnskap om kvensk historie, kultur og identitet
- Styrking og synliggjøring av kvensk språk

¹⁴ Opplysninger innhentet fra Utdanningsdirektoratet.

¹⁵ *Maintaining Languages: What Works? What Doesn't? Conclusion*, Joshua Fishman (1996).

- Kunst, kreativitet og kulturelt samarbeid

Denne handlingsplanen er med på å sette kvensk språk og kultur på dagsorden i Troms.

2.3 Språkbrukernes rolle

Kvensk er fortsatt et levende språk i noen avgrensede miljøer. I dag er det imidlertid stort sett eldre kvener som bruker språket i det daglige. Det er få barn som vokser opp med kvensk språk som hjemme- eller dagligspråk.

Myndighetene har ansvar for å legge til rette for at kvensk fortsatt skal være et levende språk. Språkrevitalisering må skje i samarbeid med språkbrukerne, og myndighetene må bygge opp under engasjementet som finnes i kvenske språkmiljøer. Språket må ikke nødvendigvis brukes på alle arenaer i samfunnet, men på utvalgte arenaer der bruk av språket er naturlig og har en funksjon. Ikke minst er det viktig at språket brukes i uformelle sammenhenger og mellom generasjonene.¹⁵

Erfaringer fra språkrevitaliseringsprosesser i andre land har vist at det kan være effektivt å føre eldre språkbrukere sammen med yngre for å styrke språket. De eldre språkbrukerne er i slike sammenhenger en viktig ressurs og forbilder for de yngre. Det er av stor betydning å planlegge hvordan den eldre generasjonens språkressurser kan brukes i språksatsingen for de unge. Å skape arenaer med rom for å bruke språket, og rom for å prøve og feile, er derfor viktig.

For en del kan det oppstå et dilemma mellom å bruke språket uansett hvilket nivå språkbrukerne har, og samtidig bevare språket og lære korrekt språkbruk. For eksempel kan eldre minoritetsspråkbrukere være bekymret for at språket utarmes gjennom at nye språkbrukere

Halti kvenkultursenter hadde besøk av finskelever fra Reisa Montessoriskole i februar 2017. De fikk blant annet bryne seg på en språklek der de skulle finne ord på kvensk og finsk som betyr det samme.

FOTO: PÅL VEGARD ERIKSEN/HALTI KVENKULTURSENTER

ikke behersker språket godt nok. Det kan føre til at de passer på andres språkbruk og retter på dem. Nye språkbrukere kan da bli usikre, og kan i verste fall miste lysten til å bruke språket eller bli så selvkritiske at de sjelden bruker språket.

Språk som står i fare for å dø ut, har få språkbrukere. Revitalisering av språket er derfor i stor grad avhengig av at nye språkbrukere tar på seg rollen som språkformidlere. Rapporten fra revitaliseringsarbeidet med enaresamisk, *Revitalising indigenous languages* fra 2013, viser blant annet at nye språkbrukere har spilt en viktig rolle i språkopplæringen i enaresamisk i barnehage og skole.¹⁶

2.4 Kvensk skriftspråk og normering

Kvensk har tidligere først og fremst vært et muntlig språk. Fra gammelt av har det vært en skriftkultur, men det finnes få kvenskpråklige dokumenter i arkivene (Schall 2017). Det påvirker revitaliseringsarbeidet. Da kvensk i 2005 fikk status som minoritetsspråk, var det behov for å utvikle et eget kvensk skriftspråk.

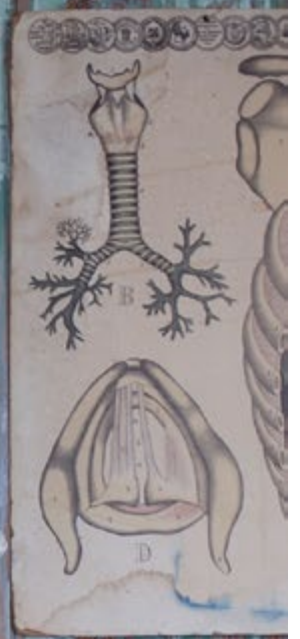
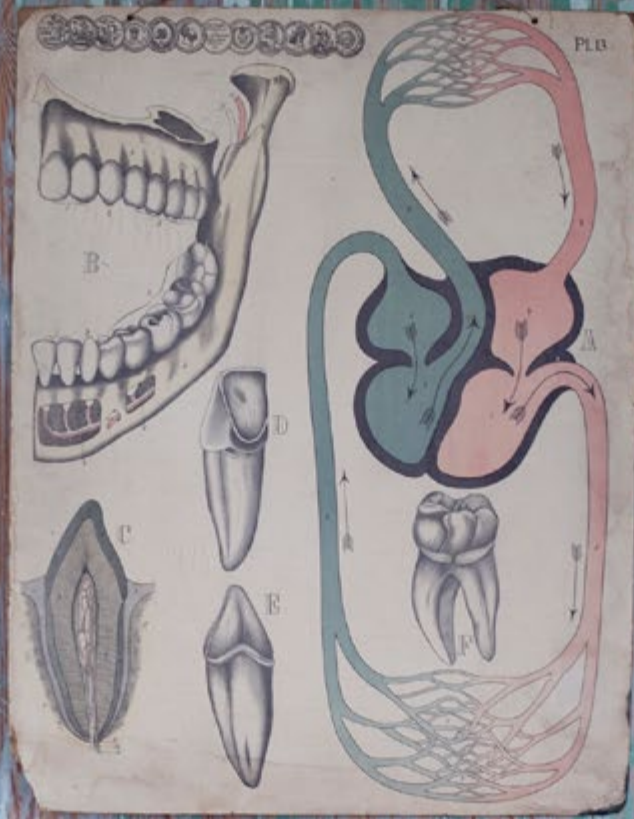
Kvensk institutt har fått støtte fra Kulturdepartementet til å utvikle og normere kvensk

skriftspråk. Ettersom det finnes få skriftlige kilder, har grunnlaget for normeringen av kvensk i stor grad vært basert på innsamlete dialektprøver fra hele det kvenske området. I tillegg er romanene av forfatteren Alf Nilsen-Børsskog fra Porsanger den viktigste skriftlige kilden. Prosessen med standardisering av kvensk språk har blant annet resultert i en digital ordbok og en grammatikk som kom på kvensk i 2014, og en norsk oppdatert utgave som ble lansert i 2017.¹⁷ Grammatikken er godkjent av Kvensk språking/Kvensk institutt, og utgjør læreboknormalen for kvensk. Den norske utgaven er tilgjengelig for alle og gratis på internett.

Kvensk institutt har fått støtte fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til å utvikle språkteknologiske løsninger. Instituttet samarbeider med Giellatekno ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet om utvikling av kvensk språkteknologi, herunder et automatisk morfologisk analyseprogram og korrektur- og retteprogram på kvensk. I prosjektet *Kvensk skriftspråk til alle* arbeider de med å utvikle de språkteknologiske verktøyene, inkludert ordboken og retteprogrammet, til å omfatte alle de kvenske dialektene.

¹⁶ *Revitalising Indigenous Languages: How to Recreate a Lost Generation*, Marja-Liisa Olthuis, Suvi Kivelä og Tove Skutnabb-Kangas (2013).

¹⁷ *Kvensk grammatikk*, Eira Søderblom (2017).

3 De rettslige rammene for kvensk språk

3.1 Nasjonal minoritet

Både kvener/norskfinner, jøder, rom (sigøynere), romanifolk/tatere og skogfinner har en historie i landet fra 1800-tallet eller tidligere og er anerkjent som nasjonale minoriteter i Norge. Politikken overfor nasjonale minoriteter bygger på prinsippet om likeverd og ikke-diskriminering, og er forankret i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter og Den europeiske pakt for regions- eller minoritetsspråk.

3.2 FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27

Artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter fra 1996 er en sentral bestemmelse i det internasjonale vernet av minoriteter. I artikkelen slås det fast at i de statene hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike minoriteter, ikke berøves retten til, sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å dyrke sin egen kultur, bekjenne og praktisere sin religion, eller bruke sitt språk. FNs menneskerettskomité har lagt til grunn at bestemmelsen også kan stille krav om positive tiltak fra myndighetenes side for å etterkomme forpliktelsene.

FNs konvensjon om barnets rettighet har en tilsvarende bestemmelse i artikkel 30 om barn som tilhører en etnisk, religiøs eller språklig minoritet eller urbefolkning. Både FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og FNs barnekonvensjon er tatt inn i menneskerettsloven og gjelder som norsk lov.

3.3 Europarådets rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter

Norge ratifiserte Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter (rammekonvensjonen) i 1999. Staten har med det forpliktet seg til å legge forholdene til rette for at nasjonale minoriteter skal kunne bevare og videreutvikle sin egenart, sine språk og sin kultur. Prinsippene om formell og reell likestilling mellom nasjonale minoriteter og majoritetsbefolkningen står sentralt. Et viktig prinsipp i rammekonvensjonen er dessuten at minoritetene skal kunne delta i det kulturelle, økonomiske og sosiale liv og i offentlige anliggender, særlig i saker som berører dem.

Europarådet overvåker hvordan statene følger opp forpliktelsene i konvensjonen. Dette skjer gjennom at landene hvert femte år skriver rapport om hvordan de enkelte artiklene i konvensjonen, og tidligere anbefalinger fra Europarådet, er fulgt opp. Europarådets rådgivende komité for rammekonvensjonen behandler statens rapport, før ministerkomiteen gir sine endelige anbefalinger. I forbindelse med arbeidet drar den rådgivende komiteen på landbesøk og møter både statlige representanter og representanter for de ulike nasjonale minoritetene.

3.4 Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk

Europarådets ministerråd vedtok den europeiske pakt for region- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkpakten) i 1992. Norge ratifiserte minoritetsspråkpakten i 1993, og den trådte i kraft i 1998. Pakten forplikter statene til å gjennomføre konkrete tiltak for å bevare og

fremme regional- og minoritetsspråk. Statene rapporterer hvert tredje år på gjennomføringen av minoritetsspråkpakten. Europarådets ekspertkomité for minoritetsspråkpakten følger opp rapporteringen, og ministerkomiteen gir sine anbefalinger til staten. Ministerkomiteen har ved flere anledninger anbefalt Norge å gjennomføre en mer strukturert politikk for kvensk, i samarbeid med de kvensktalende.

Da Norge ratifiserte minoritetsspråkpakten, ble kvenenes/norskfinnenes språk definert som kvensk/finsk. Regjeringen vedtok i 2005 at kvensk skal regnes som et eget språk i Norge, jf. kongelig resolusjon 24. juni 2005 nr. 3511. I Norges fjerde rapport på språkpakten i 2008 ble det gjort klart at kvensk er anerkjent som minoritetsspråk i Norge og dermed er sikret vern etter minoritetsspråkpakten del 2.

Minoritetsspråkpakten del 2 fastsetter en rekke viktige formål og prinsipper som statene skal basere sin politikk, lovgiving og praksis på når det gjelder minoritetsspråk. Minoritetsspråkpakten del 3 inneholder mer detaljerte forpliktelser om vern og fremme av språk innen blant annet utdanning, rettsvesen, offentlig forvaltning og tjenesteyting, media, kultur og grenseoverskridende samarbeid.

I Norge er nordsamisk omfattet av del 3 i minoritetsspråkpakten, mens kvensk, sørsamisk, lulesamisk, romanes og romani er omfattet av del 2.

3.5 Rammeplan for barnehagen

Ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver trådte i kraft 1. august 2017. Her heter det, under fagområdet *Nærmiljø og samfunn*, at «Barnehagen skal bidra til at barna får kjennskap til nasjonale minoriteter». Videre understrekes det at barnehagen skal bidra til kunnskap om og erfaring med lokale tradisjoner og samfunnsinstitusjoner, slik at barna kan oppleve

tilhørighet til nærmiljøet. Kulturelt mangfold og ulike levevis er en viktig del av fagområdet.

Når det gjelder støtte til bevaring av det kvenske språket, presiseres det under kapittel 3 *Barnehagens formål og innhold* at «Barnehagen skal anerkjenne og verdsette barnas ulike kommunikasjonsuttrykk og språk». Videre heter det at personalet skal bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, og at de skal støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål. Under fagområdet *Kommunikasjon, språk og tekst* presiseres det at personalet skal «synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, støtte barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter og fremme mangfold i kommunikasjon, språk og andre uttrykksformer».

3.6 Opplæringsloven

I opplæringsloven (lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den videregående opplæringa) § 2–7 står det: «Når minst tre elever med kvensk-finsk bakgrunn ved grunnskoler i Troms og Finnmark krever det, har elevene rett til opplæring i finsk».

Det gis opplæring etter læreplanen i finsk som andrespråk fra første til tiende trinn. Læreplanen har status som forskrift.

3.7 Læreplanverket for Kunnskapsløftet

Læreplanen i finsk som andrespråk omtaler både finsk og kvensk språk og kultur. Læreplanens hovedområde *Språklæring* omfatter kunnskap om finsk og kvensk språk og innsikt i egen språklæring. Hovedområdet handler om hva det innebærer å lære et nytt språk, og om å se sammenhenger mellom kvensk og finsk. Hovedområdet *Kommunikasjon* dreier seg om å bruke det finske eller det kvenske språket for å kommunisere. Hovedområdet *Kultur, samfunn og litteratur* tar opp kulturforståelse i vid forstand. Det dekker sentrale emner knyttet til samfunnsliv, litteratur og andre kulturuttrykk blant den kvenske/norskfinske minoriteten i Norge og i den finskspråklige verden.

Språkreir i barnehagen. FOTO: KVENSKE INSTITUTTETS BILDEARKIV

Trespråklig skilt. FOTO: HEIDI NILIMA MONSEN

Finsk som andrespråk har kompetansemål etter 2., 4., 7. og 10. årstrinn i grunnskolen, og i videregående skole etter Vg1, Vg2 og Vg3 i studieforberedende utdanningsprogram, og i yrkesfaglige utdanningsprogram etter Vg2 og etter Vg3 påbygging til generell studiekompetanse.

3.8 Stedsnavnsloven

Formålet med stedsnavnsloven (lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn) er blant annet å ta vare på stedsnavn og medvirke til kjennskap og aktiv bruk

av navnene. I formålsparagrafen går det videre fram at loven skal sikre hensynet til samiske og kvenske stedsnavn i samsvar med nasjonale lovverk og internasjonale avtaler og konvensjoner.

Stedsnavnsloven ble endret i 2015, slik at kvenske stedsnavn nå kan skrives med kvensk rettskriving. Endringen ble gjort for å følge opp standardiseringsarbeidet med kvensk, og for å gi kvensk rettskriving status.

Klasserom, Strand skoleinternat. FOTO: KNU T ÅSERUD

Klasserom Andersby skole. FOTO: VARANGER MUSEUM

Bøker, Strand skoleinternat. FOTO: KNU T ÅSERUD

4 Innsats for kvensk språk

4.1 Barnehage og grunnpoplæring

Den naturlige overføringen av kvensk språk mellom generasjonene har til dels blitt brutt. Følgen er at språket må tas tilbake gjennom barnehage og skole. I forbindelse med oppfølgingen av minoritetsspråkpakten har Europarådet etterspurt hva Norge gjør for å tilrettelegge bedre for utvikling av kvensk språk i førskolealder.

BARNEHAGEN

Kvenske/norskfinske barn skal få mulighet til å lære og utvikle sitt kvenske språk i tidlig alder. Barnehagen er en særlig egnet arena for språkutvikling.

Barn tar språk til seg på en naturlig måte. Tidlig start med utvikling og læring av kvensk i barnehagen vil gi barn mulighet til å utvikle et godt kvensk samhandlingsspråk. Erfaringen med språkveit i barnehagen har vist at majoritetsspråklige barn fort lærer seg å forstå språket i språkveiet, men kan bruke litt tid på å bruke språket selv. En viktig forutsetning for at barnet skal tilegne seg minoritetsspråket, er at personalet er konsekvent med bruken av språket, for eksempel knyttet til steder og situasjoner.

Prosjektet kvensk språkveit i barnehagen i Porsanger kommune har vært vellykket og viser blant annet at barna begynner å snakke kvensk og bruke kvensk aktivt i barnehagen. Språkveit bidrar også til at foreldrene lærer kvensk sammen med barna.

Styrke kvensk språk i barnehagen

- Kunnskapsdepartementet vil legge til rette for at kvenske/norskfinske barn får mulighet til å lære og utvikle sitt kvenske språk i barnehagen. I statsbudsjettet for 2017 har Kunnskapsdepartementet satt av 800 000 kroner for å styrke kvenske barnehagetilbud, og satsingen er videreført i statsbudsjettet for 2018. Formålet er å bidra til å bevare og styrke kvensk språk. På sikt vil det blant annet være aktuelt å se på rekruttering til arbeid i kvenske barnehager og kompetanseutvikling.

GRUNNOPPLÆRINGEN

Hvis flere skal lære kvensk i grunnskolen, må det være attraktivt å velge faget. God kvalitet i opplæringen og god tilrettelegging er viktig for at elever både ønsker å begynne, og å fortsette, å lære kvensk. Det er viktig at skolene informerer om muligheten til kvenskapplæring og sikrer tilgang til lærere før barna begynner på skolen. Det er også viktig at skolen stimulerer elevene til å fortsette med kvenskapplæringen i overgangen mellom barne- og ungdomstrinnet, og i overgangen til videregående opplæring.

NORUT gjennomførte i 2015 en kartlegging av årsaker til frafall i finsk som andrespråk.¹⁸ Undersøkelsen viser at det er tre hovedårsaker til at både færre elever begynner med kvensk eller finsk, og at et relativt stort antall elever faller fra underveis i skoleløpet. Den første årsaksfaktoren er knyttet til mangelfull informasjon om rettigheter og tilbud samt mangel på kvalifiserte lærere. Den andre årsaksfaktoren er knyttet til at timer til opplæring etter læreplanen i finsk som andrespråk ofte tas fra andre fag, og at mange skoler har utfordringer med å finne gode løsninger på dette. Den tredje årsaksfaktoren er at kvensk eller finsk nesten ikke er et levende språk i lokalsamfunnene.

¹⁸ Kartlegging av årsaker til frafall fra finsk som andrespråk, NORUT Alta (2015).

Dette bidrar til at få elever og foreldre, selv de med kvenske/norskfinske røtter, viser interesse for kvensk eller finsk som skolefag. I tillegg kommer det fram at elever mister motivasjonen og faller fra fordi de ikke kan praktisere språket regelmessig utenom skoletimene.

Bedre informasjon om rett til opplæring

For å sikre bedre informasjon til elever og foreldre om retten til opplæring i finsk eller kvensk som andrespråk, vil Utdanningsdirektoratet vurdere å:

- revidere eksisterende informasjonsmateriell om opplæring i finsk som andrespråk med særlig vekt på muligheten for opplæring i kvensk.
- lage en motiverende video med informasjon om retten til opplæring i finsk som andrespråk med vekt på opplæring i kvensk.
- sende ut målrettet informasjon til alle skoler i Troms og Finnmark.
- utvide fylkesmennenes nettverkssamlinger for lærere som underviser i finsk og kvensk etter læreplanen i finsk som andrespråk, til også å omfatte skoleeiere og skoleledere. Temaer som informasjon om rettigheter og fag- og timefordeling kan settes på agendaen. Skoler som lykkes, kan gi veiledning og informasjon til andre skoler.

Kompetanseutvikling for lærere

NORUT-rapporten (2015) peker på at mange av lærerne mangler kompetanse i andrespråkspedagogikk. Kompetanseutvikling for lærere vil skje i tråd med føringene som er gitt i Meld. St. 21 (2016–2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen* og Innst. 432 S (2016–2017).

Kunnskapsdepartementet arbeider med å innføre en desentralisert ordning for kompetanseutvikling, slik at statlige kompetansemidler er tilpasset lokale behov. Kommunene skal i større grad selv definere

og prioritere hvilken kompetanseutvikling som skal gjennomføres for lærerne. Dette skal gjøres i samarbeid med universiteter og høyskoler.

Når kommunene selv må ta disse beslutningene, vil tiltakene møte de lokale utfordringene bedre og mer treffsikkert. Kunnskapsdepartementet mener også at ordningen vil sikre lokal forankring gjennom at alle aktører må bli enige om hvilke utfordringer de har, og hvordan de kan løses. Hvilke fag og fagområder som prioriteres i kompetanseutviklingen, vil variere fra kommune til kommune. Statens rolle i den nye ordningen vil i hovedsak være å bidra til finansiering, sette overordnede rammer og premisser for statlig støtte, være i dialog med aktørene i sektoren om kvaliteten på tilbudene, og å sørge for evaluering. Fylkesmennene skal ha en sentral rolle i den nye kompetansemodellen og skal bistå kommunene i arbeidet med kompetanseutviklingstiltak.

- Kunnskapsdepartementet arbeider med å innføre en desentralisert ordning for kompetanseutvikling, slik at statlige kompetansemidler i større grad skal være tilpasset lokale behov.

Kvensk inn i opplæringsloven

Læreplanen i finsk som andrespråk omtaler både finsk og kvensk språk og kultur. Elevene velger selv om de skal ha opplæring i finsk eller kvensk. Denne rettigheten framgår av læreplanen i finsk som andrespråk som har status som forskrift. Kunnskapsdepartementet ønsker å tydeliggjøre de rettighetene elevene i dag har til å velge opplæring i kvensk, ved å sende på høring en endring i opplæringsloven § 2–7.

- Kunnskapsdepartementet vil i løpet av 2018 sende en lovendring på høring som presiserer at elever har rett til opplæring i kvensk eller finsk, jf. opplæringsloven § 2–7.

Revidering av læreplan i finsk som andrespråk med veiledning

I NORUT-rapporten (2015) melder flere informanter at læreplanen i finsk som andrespråk er utfordrende både med tanke på nivå og progresjon i opplæringen.

- I forbindelse med oppfølgingen av Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet*, blir læreplanen i finsk som andrespråk og tilhørende veiledning revidert.

Utvikling av læremidler

Fylkesmennene i Troms og Finnmark bidrar til utvikling av læremidler og kompetanseutvikling knyttet til læreplanen i finsk som andrespråk, herunder kvensk, på oppdrag fra

Utdanningsdirektoratet. Ordningen har eksistert i mange år og finansieres over statsbudsjettet.

- Utdanningsdirektoratet skal i løpet av 2018 gå gjennom ordningen som skal bidra til utvikling av læremidler til opplæring i faget finsk som andrespråk, herunder kvensk, i grunnopplæringen. Direktoratet skal vurdere om det er behov for endringer i forvaltningen av ordningen.

Utdanningsdirektoratet forvalter en tilskuddsordning for læremidler for områder der det ikke er grunnlag for et kommersielt marked, blant annet i fag som har små elevgrupper. Finsk som andrespråk kan defineres som et fag med en liten elevgruppe.

- Utdanningsdirektoratet skal i løpet av 2018 vurdere om læremidler i finsk som andrespråk, herunder kvensk, bør inngå som en del av den rammestyrte tilskuddsordningen for smale fagområder.

4.2 Universitet og høyskole

I tråd med rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter og minoritetsspråkpakten skal staten legge til rette for at kvensk språk opprettholdes som et levende språk i Norge. Samfunnet har derfor behov for barnehageansatte og lærere med kompetanse i kvensk språk. Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT) tilbyr årsstudium (60 studiepoeng) i kvensk språk, grammatikk og kultur.

Fra høsten 2017 tilbyr UiT en studieretning i kvensk og finsk innen masterprogram i språk og litteratur, med 80 studiepoeng i kvensk. Videre arbeider UiT med å utvikle et eget bachelortilbud i kvensk, som etter planen skal være på plass fra høsten 2018.

UiT har satset på å utvikle materiale for fleksibel læring, slik at det ved en kombinasjon av fysiske møter og nettstudier kan gis et godt tilbud.

UiT er i dialog med kvenske miljøer og organisasjoner for å gjøre studietilbudet i kvensk best mulig kjent.

UiT har i samarbeid med Norske Kveners Forbund etablert en mentorordning for studenter som studerer kvensk språk. Mentorprogrammet, eller «Mester og lærling»-språklæringsprogram, går ut på at en språkmentor og en student bruker kvensk i uformelle hverdagslige samtaler. Målet er at studenter som studerer kvensk blir tryggere i å bruke språket, blant annet i undervisningssammenheng.

Stimuleringsordning

Regjeringen har innført en ordning med ettergivelse av studielån for studenter som fullfører femårig lærerutdanning og jobber i Nordland, Troms eller Finnmark.

Det eksisterer i dag også en ettergivelsesordning for låntakere som fullfører eller har fullført 60 studiepoeng eller mer i samisk språk som del av samisk barnehage- eller grunnskolelærerutdanning. Ordningen gjelder også låntakere som fullfører eller har fullført praktisk-pedagogisk utdanning og 60 studiepoeng i samisk språk. Låntakerne kan få ettergitt inntil 50 000 kroner. Det er nødvendig med et tilsvarende incentiv for å rekruttere lærere med kompetanse i kvensk språk.

- Kunnskapsdepartementet vil innføre en ettergivelsesordning for låntakere som tar 60 studiepoeng i kvensk som del av lærerutdanning. Ordningen vil gjelde fra 2019.

4.3 Støtte til forskning

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har øremerket midler til forskning om nasjonale minoriteter. Innenfor rammen av programmet Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger (SAMKUL) lyste Forskningsrådet høsten 2016 ut midler som skal fremme forskning av høy kvalitet, stimulere til forskning som styrker og synliggjør de nasjonale minoritetene i Norge, og bidra til kompetansebygging og økt kunnskap om nasjonale minoriteter i samfunnet og hos offentlige myndigheter. Forskning på kvensk språk og/eller kvensk/norskfinsk kultur i Norge i dag var ett av tre hovedtemaer i utlysningen. Det er et tema som det har vært lite forsket på i de senere årene.

I juni 2017 kunngjorde Forskningsrådet tildelingene. Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT) fikk tildelt midler til et forskningsprosjekt om kvensk kultur og språk. Prosjektet går over tre til fire år og startet høsten 2017.

4.4 Støtte til kvensk språk og kultur

Økt tilskudd til kvensk språk og kultur

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har siden 2015 hatt en egen post på statsbudsjettet til kvensk språk og kultur. Departementet har gitt tilskudd til flere prosjekter med formål om å styrke kvensk språk og til utvikling av kvensk språkteknologi. I 2016 tildelte departementet blant annet tilskudd til Troms fylkeskommune for å utarbeide en handlingsplan for kvensk språk og kultur i Troms (2017–2020).

I 2016 ble posten økt med 1 million kroner og har blitt opprettholdt på samme nivå i 2017, det vil si på 4,832 millioner kroner. I 2018 er posten økt med ytterligere 2 millioner kroner

- Prosjektsøknader som faller inn under formålet med målrettet plan for kvensk språk, vil bli prioritert over tilskuddsposten i planperioden.

Prioritere språkleire for barn, ungdom og voksne

Familien er den viktigste arenaen for å sikre basisen til et barns språkutvikling. I oppveksten lærer barn å uttrykke følelser og behov og lærer å forstå verden rundt seg gjennom språket. Språket blir også et viktig redskap til å få seg venner og ta del i det sosiale miljøet.

Mange som ønsker å bruke kvensk språk, mangler et lokalt språkmiljø. Språkleire er derfor viktige møteplasser for dem som bruker og dem som ønsker å bruke kvensk. Gjennom språkleirene vil barn, unge og voksne møte venner de kan bruke språket sammen med. Språkleire er derfor viktige arenaer for både bruk og læring av kvensk språk.

- Kommunal- og moderniseringsdepartementet har lyst ut midler til kvenske språkleire for å styrke bruken av kvensk språk, innenfor ordningen med tilskudd til kvensk språk og kultur.

Støtte etablering av språksenter i Finnmark

Det finnes i dag to kvenske språk- og kultursentre i Troms. Storfjord språksenter er et trespråklig språksenter for kvensk, finsk og samisk. Halti kvenkultursenter arbeider for å styrke kvensk språk i Nord-Troms. Det er ingen slike sentre i Finnmark.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet ga i 2009 støtte til å utrede kvenske språksentre i Vadsø og Porsanger i Finnmark, etter modell av samiske språksentre. Utredningene forelå i 2010 og viste at det er behov for språksentre i Finnmark for å bidra til å styrke kvensk språk. Et lokalt språksenter kan virke som inspirator for og formidler av kvensk språk.

- Kommunal- og moderniseringsdepartementet har lyst ut midler til å opprette et kvensk språksenter i Finnmark, innenfor ordningen med tilskudd til kvensk språk og kultur. På sikt vil det være en forutsetning at et språksenter blir samfinansiert med kommunene og eventuelt fylkeskommunen.

Utrede voksenopplæring i kvensk

Sametingets voksenopplæringsprogram, som ble gjennomført i samarbeid med de samiske språksentrene, har hatt stor oppslutning. Programmet, som ga studiepoeng, har bidratt til at flere har kunnet lære seg samisk på hjemstedet og har samtidig gitt mulighet til å ta videreutdanning i samiske språk. En ordning for voksenopplæring i kvensk språk vil kunne bidra til at flere lærer kvensk. Det vil også bidra til å gjøre foreldre bedre i stand til å videreføre språket til sine barn.

- Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal i planperioden utrede muligheten for en ordning med voksenopplæring i kvensk, og hvordan en slik ordning eventuelt kan organiseres. Utredningen kan gjennomføres i kontakt med ulike relevante aktører som for eksempel Kvensk institutt og Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT).

Formalisere kontakt mellom Språkrådet og Kvensk institutt

Språkrådet har kompetanse på sentrale fagområder som er viktige i revitalisering av et språk, slik som språknormering, ordlagning, dokumentasjon av språk, implementering av rettskrivningsnormer og terminologiutvikling. Utfordringene for kvensk språk er større enn for norsk språk, men metodene og verktøyene for å styrke språket er i utgangspunktet like.

- Kulturdepartementet gir driftstilskudd til Kvensk institutt, men har delegert tilskuddsforvaltningen til Språkrådet. Kulturdepartementet vil bruke tilskuddsforvaltningen til 1) å opprette en mer strukturert dialog med Kvensk institutt, og 2) å formalisere et språkfaglig samarbeid mellom Kvensk institutt og Språkrådet.

4.5 Kvensk språk i det offentlige rom

Å møte sitt eget språk i det offentlige rom er med på å gi språket status og kan bidra til økt bruk av språket. Det vil også bidra til å styrke allmenhetens bevissthet om kvensk språk. Radio- og TV-programmer på kvensk er viktige språkformidlere.

Medietilbudet på kvensk språk har primært bestått av radiosendinger på finsk i NRK og den kvensk-, finsk- og norskspråklige nyhetsavisen Ruijan Kaiku.

NRK-plakaten § 5

NRK skal styrkje det norske og dei samiske språka, og styrkje norsk og samisk identitet og kultur. Ein stor del av tilbodet skal ha norsk forankring og avspegle det kulturelle mangfaldet i folket. NRK skal ha daglege sendingar for den samiske befolkninga. NRK skal ha program for nasjonale og språklege minoritetar.

NRK har ansvar for å ha et programtilbud rettet mot nasjonale minoriteter.¹⁹ Den første finsksendingen på NRK radio kom i 1970 med

19 Meld. St. 15 (2016–2017) *Eit moderne og framtidsetta NRK*, jf. Innst. 332 S (2016–2017).

ukentlig sendetid på fem minutter. Sendetiden ble etterhvert utvidet til 12 minutter. I desember 2017 erstattet NRK finsksendingen på radio med en egen nettside for kvensk, NRK Kveeni (www.nrk.no/kvensk).

Norge har et godt juridisk rammeverk for bruk av samiske, kvenske og finske stedsnavn. Samtidig er det klart at vedtatte stedsnavn ikke alltid blir fulgt opp i praksis. Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kulturdepartementet skal følge med på om vedtak om bruk av kvenske stedsnavn blir fulgt opp i praksis.

Ta vare på og sikre bruken av kvenske stedsnavn

Kulturdepartementet forvalter stedsnavnsloven, og etter lovendringen i 2015 skal kvenske stedsnavn skrives etter kvenske rettskrivingsprinsipper. Loven skal sikre at kvenske stedsnavn blir ivaretatt som språklige kulturminner.

Språkrådet administrerer Kvensk stedsnavntjeneste (Paikannimipalvelus) og en tilskuddsordning for innsamling av norske, samiske og kvenske stedsnavn. Disse etablerte strukturene kan brukes mer aktivt for å sikre at kvenske stedsnavn tas i bruk og blir gjort tilgjengelige.

- Språkrådet og Kvensk stedsnavnstjeneste (Paikannimipalvelus) skal gjøre tilskuddsordningen for innsamling av stedsnavn bedre kjent i det kvenske miljøet og lage en strategi for økt bruk av kvenske stedsnavn innenfor rammen av stedsnavnsloven.

Kvenuka 2013 på Tuomainegården i Vadsø. FOTO: VARANGER MUSEUM

Som et ledd i synliggjøringen av kvensk språk og kvenske stedsnavn har Halti kvenkultursenter fått laget luer med kvenske stedsnavn fra Nord-Troms.

FOTO: PÅL VEGARD ERIKSEN/HALTI KVENKULTURSENTER

Utsnitt av kvenndrakten (kvinndrakt). Dette er brukt som forsidebilde på Troms fylkeskommunes handlingsplan for kvensk språk og kultur. FOTO: PÅL VEGARD ERIKSEN/HALTI KVENKULTURSENTER

Utsnitt av kvenndraktens midtsølje (kvinndrakt). FOTO: PÅL VEGARD ERIKSEN/HALTI KVENKULTURSENTER

4 Kväänin kielheen satsaaminen

4.1 Lastentaras ja perusopetus

Kväänin kielen luonolinen siirtyminen sukupolvelta toisele oon osin katkenu. Sen tähän hääymä ottaat kielen takaisin lastentarhoin ja kouluin avula. Ko Euroopparaati oon kuoranu minoriteettisopimusta, se oon kysyny mitä Norja tekkee sen etheen ette lapset opithaan paremin kväänin kieltä etukoulussa.

LASTENTARAS

Kväänilapset ja norjansuomalaiset lapset hääythään saaha maholisuuen oppiit ja eistääät ommaa kväänin kieltä jo varhaisessa iässä. Lastentaras oon olletikki soppiiva areena kehittääät kieltä.

Lapset opithaan kielen luonolisela tavala. Varhainen kväänin kielen eistäminen ja oppiminen lastentarhaassa anttaa lapsile maholisuuen saaha kväänin kielestä hyvän yhteistyökielen. Kielipesät lastentarhaassa oon näyttänheet ette majoriteettikieliset lapset opithaan noppeesti ymmärtämhään kielen kielipesässä, mutta se saattaa ottaat pikkuisen aikkaa ennen ko het itte alethaan puhumhaan kieltä. Se on tärkkee ette lastentarhaan työntekkiijät piethään minoriteettikielen konsekvantisti vissiissä paikoissa ja tiloissa niin ette lapset opittais kielen.

Kväänin kielipesä lastentarhaassa Porsangin komuunissa oon lykästynny hyvin, ja se näyttää muun myötä sen ette lapset alethaan puhumhaan ja pitämhään kväänii lastentarhaassa. Kielipesän avula kans vanhiimet opithaan kväänii yhdessä lapsiin kans.

Kväänin kielen lujittaminen lastentarhaassa

- Tietodepartementti halluu ette kväänilapset ja norjansuomalaiset lapset saahaan maholisuuen oppiit ja kehittääät ommaa kväänin kieltä lastentarhaassa. Tietodepartementti oon varanu 800 000 kruunuu Staaatibudsjetissa vuoole 2017 kväänin kielen lujittamisheen ja tämän satsingin oon siiretty vuoon 2018 staaatibudsjethiin. Meininkinnä oon säilyttääät kväänin kielen ja lujittaaat sitä. Pitkälä sihilä oon aktuelli tutkiit kuinka työvoimaa rekryteerataan kvääninkielishiin lastentarhaissiin ja kuinka eistethään kompetanssii.

PERUSOPETUS

Jos haluthaan ette usseemat opithaan kväänii peruskoulussa, se häätyy olla atraktiivinen valita tämän faakin. Se on tärkkee ette opetuksessa oon hyvä kvaliteetti ja hyvä järjestely, niin ette oppiijat haluthaan alkkaat oppimhaan kväänii, ja kans jatkathan oppiit sen. Se on tärkkee ette koulut annethaan tiettoo kväänin kielen opetusmaholisuuesta, ja ette koulut turvathan lapsile opettaajan ennen ko lapset aloitethaan koulussa. Se oon kans tärkkee ette koulu stimuleeraa oppiijoita jatkamhaan kväänin kielen kans sitte ko het siirythään lastenkoulusta nuortenkoulhuun, ja sieltä jatkokoulhuun.

NORUT selvitti vuona 2015 mitä vasten suomi toisena kielenä oppiijat heitethään pois kielen oppimisen.¹ Tutkimus näyttää ette se oon kolme pääsyytä siihen ette oon vähemmän oppiijoita kekkä alethaan kväänin eli suomen kielen kans, ja ette joksiki suuri määrä oppiijoista puothaan pois koulunkäynin aikana. Ensimmäinen syy oon se ette oppiijat ei saa tiettoo oikeuksiin ja tarjouksen ympäri, ja kans ette ei ole kvalifiseerattui opettaajiita. Toinen syy oon se ette oppiplaanat opetustiimat suomen kielen opetusta varten otethaan usseesti toisista faakiista. Monila kouluila oon vaikkee löyttääät hyvän ratkaisun tähän. Kolmas syy oon ette kväänin eli suomen kieli ei ole

¹ Kartlegging av årsaker til frafall fra finsk som andrespråk, NORUT Alta 2015.

kohta ellävä kieli paikallisessa samfynnisssa. Sen tähän tyhjä harvoila koululaisila ja vanhiimiila, kans niilä keilä oon kväänin/norjansuomalaiset juuret, oon pikkuisen intressii kväänin eli suomen kieltä kohti koulufaakina. Samala tullee esile ette oppiijat menetethään innon ja heitethään pois siksi ko ei ole maholista praktiseerata kieltä muuvala ko koulutiiman aikana.

Parempaa tietto oikkeuesta saaha opetusta

Ette oppiijat ja vanhiimet saahaan paremin tietto sen ympäri mikkä oikkeuet heilä oon saaha opetusta suomen eli kväänin kielessä toisena kielenä, aikkoo Utdanningsdirektoratet arvela sitä kuinka:

- Uuistaat olemassa olevan tietomateriaalin suomen kieli toisena kielenä opetuksesta, ja siinä panna erityisen painon siihen ette se oon maholista saaha opetusta kväänin kielessä.
- Tehä innostaavan videon missä oon tietto oikkeuesta oppiit soomee toisena kielenä ja panna painon kväänin kielen opetuksheen.
- Lähättäät ulos suunattu tietto kaikile kouluile Tromssassa ja Finmarkussa.
- Laajenttaat maaherroitten organiseeraamii suomen ja kväänin kielen opettaajiitten verkkokokkousii, niin ette net koskethaan kans koulun omistaajiita ja koulun johtaajiita. Sielä informeerathan oikkeuksiin ympäri, ja kuinka faakit ja tiimat saatethaan jakkaat. Koulut missä lykättythään, saatethaan opastaat ja informeerata toissii koulu.

Opettaajiitten kompetanssin eistys

NORUT-raportti (2015) peekkaa ette monila opettaajiila viluu kompetansi toisen kielen pedagogiikassa. Opettaajiitten kompetanssii kehitethään Meld. St. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen og Innst. 432 S* (2016-2017) jälkhiin.

Tietodepartementti työtelee sen etheen ette kompetanssii saatettais kehitteä desentralisti, niin ette staatin kompetanssirahat passathan paikalishiin tarpeishiin. Komuunit hääythään enämen itte defineerata ja prioriteeraa ette kummoista kompetansin kehitteä opettaajiile aijoathan anttaat. Tämän tehään yhdessä universiteetiitten ja korkkeekouluin kans.

Ko komuunit hääythään itte päättää toimista, kohathan net kans paremin ja enämen sikkaristi paikalisten vaikeuksiitten kans. Tietodepartementti meinaa kans ette oorninki varmistaa paikalisen ankkuroinin, ko kaikki aktöörit hääythään olla yhtä mieltä siitä ette kummoiset vaikeuet heilä oon ja kuinka net paranethaan. Kompetansin kehitteämissä prioriteeratut faakit ja faakialat vaihetelhaan komuunista komuunhiin. Staatin rooli tässä uuessa oorningissa oon pääassiissa anttaat rahhaa, laittaa raamit ja premissit staatin kuurttoo varten, olla dialoogissa tarjouksen kvaliteetin ympäri sektorin aktööriitten kans, ja tehä evalueeringin. Maaherroila oon sentraali rooli tässä uuessa kompetansimodellissa, ja het autethaan komuuniita kompetansin eistämistoimiin kans.

- Tietodepartementti työtelee sen etheen ette saahaan desentraliseeratun oorningin kompetansin kehitteästä varten, niin ette staatin kompetanssirahat oon passattu paikallisii haastheita varten.

Kväänin kieli opetuslakhiin

Oppiplaana suomen kieli toisena kielenä pitää sisälä sekä suomen ja kväänin kielen ja kulttuurin. Oppiijat valithaan itte haluthaanko het opetuksen suomen tahi kväänin kielessä. Tämä oikkeus tullee esile suomen kieli toisena kielenä oppiplaanassa, millä oon määräyksen status. Tietodepartementti halluu selkkeentteä oppiijoitten oikkeuen valita kväänin kielen opetuksen täpäpä, ja sen tähän departementti lähättää tämän muutoksen oppilaissa § 2-7 kuulemisheen.

- Tietodepartementti aikkoo vuoen 2018 aikana lähättää kuulemisheen lakimuutoksen missä presiseerathan ette oppiijoila oon oikkeus

saaha opetusta kväänin eli suomen kielissä, vrt. opetuslaki § 2-7.

Suomen kieli toisena kielenä oppiplaanan ja opastuksen muuttaminen

NORUT-raportissa (2015) monet informantit muistelhaan ette suomen kieli toisena kielenä oppiplaanaa oon vaikke kuorata, ko hunteerathan opettamisen tassaa ja etenemistä.

- Suomen kieli toisena kielenä oppiplaanan aijothaan muuttaat Meld. St. 28 (2015 -2016) *Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet* jälkiin.

Oppineuvoin kehittäminen

Tromssan ja Finmarkun maaherrat kehitethään oppineuvoin ja kompetansii mikkä liitythään suomi toisena kielenä oppiplaanahan, ja tähän kuuluu kans kväänin kieli. Tämän tehtävään oon antanu Utdanningsdirektoratet. Tämä oorninki oon ollu olemassa monta vuotta ja rahat siihen tullee staatinbudjetista.

- Koulutusdirektoraatti mennee vuoan 2018 aikana läpitte oorningin minkä avula kehitethään oppineuvoin suomi toisena kielenä perusopetuksheen, ja kans kväänin kielen perusopetuksheen. Direktoraatti tekkee arveluksen siittä oonko tarvet muuttaat oorningin hallintaa.

Koulutusdirektoraatti hallittee sellaisten faakiin kuurto-oorninkii joitten oppineuvot ei menesty kommersieeliilä markkinoila, niin ko faakit missä oon vähän oppiijoita. Suomi ja kvääni toisina kielinä saatethaan defineerata faakiiksi missä oon vähän oppiijoita.

- Koulutusdirektoraatti aikkoo vuoan 2018 aikana tehä arveluksen ette kuuluuko suomi ja kvääni toisina kielinä pieniin faakialloin raamistyyräthyyin kuurto-oorninkhiin.

4.2 Universiteetti ja korkeekoulu

Raamikonvensjuuni kansalisten minoriteetiitten suojeluu varten ja minoriteetikielisopimus oon perustanna ko staatti työtelee kväänin kielen etheen niin ette kvääni säily ellävännä kielenä Norjassa. Samfynni tarvittee sen tähän lastentarhaan työntekkiijöitä ja opettaajiita keilä oon kompetansi kväänin kielessä. Tromssan universiteetti – Norjan arktinen universiteetti tarjoo vuosiopinot (60 opintopoengii) kväänin kielessä, grammatikissa ja kulttuurissa.

Syksystä 2017 alkkain Tromssan universiteetti tarjoo 80 opintopoengin kväänin ja suomen kielen ja litteratuurin maasteriopinot. Lisäksi Tromssan universiteetti oon laittamassa oman kväänin kielen bachelorin, ja plaanan jälkhiin sen aloitethaan syksylä 2018.

Tromssan universiteetti oon satsaamassa fleksiibelhiin opetuksheen ja sen opetusmateriaalhiin, niin ette fyysiset möötit ja nettiopinot yhessä saatethaan anttaat hyvän tarjouksen.

Tromssan universiteetti oon kontaktissa kväänimiljöitten ja organisasjuuniitten kans ette tehään kväänin kielen opintotarjouksen maholisiman tunnetuksi.

Tromssan universiteetti oon yhessä Ruijan Kveeniliiton kans etableeranu mentorioorningin studentiile kekkä opiskelhaan kväänin kieltä. Mentoriprogramin, eli "Mestari ja oppipoika" – kielenoppimisprogramin, meininki oon se ette kielimentori ja studentti piethään kväänin kieltä jokapäivälisissä praatiissa. Mooli oon ette kväänin kielen studentit tohithaan puhhuut enämen kväänii.

Stimuleerinkioorninki

Rejeerinki oon ottanu pithoon opintolainan takaisinantamisoorningin niile studentii kekkä viehään läpitte viisivuotisen opettaajankoulutuksen ja työtelhään Nordlandissa, Tromssassa tahi Finmarkussa.

Sama oorninki oon kans niile lainanottaajiile kekkä viehään tahi oon vienheet läpitte 60 opintopoengii tahi enämen saamen kielessä, samala ko het opiskelhaan saamenkielisessä lastentarhaan- tahi peruskoulun opettaajankoulutuksessa. Sama oorninki jällää kans niitä lainanottaajiita varten kekkä viehään tahi oon vienheet läpitte praktis-pedagoogisen koulutuksen ja 60 opintopoengii saamen kielessä. Lainanottaajat saatethaan saaha lainasta takaisin kiini 50 000 kruunuu. Se oon välttämätön aloittaa samanlaisen oorningin ko rekryteerathan opettaajiita keilä oon kompetansi kväänin kielessä.

- Tietodepartementti aloittaa opintolainan takaisinantamisoorningin studentii kekkä opiskelhaan opettaajankoulutuksessa ja otethaan 60 opintopoengii kväänin kielessä. Oorninki jällää vuosta 2019 alkkain.

4.3 Kuurttoo tutkimusta varten

Komunaali- ja uuistusdepartementti oon korvamerkiny rahhaa kansalisten minoriteetiitten tutkimusta varten. Forskningsrådet ilmoitti syksylä 2016 ette se jakkaa kuurttoo Samfunnsutviklings kulturelle forutsetninger (SAMKUL) -programissa. Sen avula eistethään tutkimusta missä oon korkkee kvaliteetti, stimuleerathan tutkimusta mikä lujittaa ja tekkee näkkyväksi kansalissii minoriteetiita Norjassa, ja pykähään kompetanssi lissäämhään tiettoo kansalisten minoriteetiitten ympäri samfynnissa ja viralisen esivallan tykönä. Yksi kolmesta pääteemasta tässä ilmoituksessa oli ette tutkiit kväänin kieltä ja/tahi kväänin/norjansuomalaista kulttuuri Norjassa tääpänä. Se oon teema mitä oon tutkittu tyhä vähän viimi vuosiin aikana.

Juunikuussa 2017 ilmoitti Forskningsrådet kuinka het oon jakanheet rahan. Tromssan Universiteetti – Norjan arktinen universiteetti sai rahhaa tutkimusprosjektii varten mikä tutkii kväänin kieltä ja kulttuuri. Prosjekti kestää kolmesta neljhään vuotta ja alkoi syksylä 2017.

4.4 Kuurto kväänin kielele ja kulttuurille

Lisäkuurto kväänin kielele ja kulttuurille

Komunaali- ja uuistusdepartementti oon vuosta 2015 saakka ollu oma posti staatinbudsjetissa kväänin kieltä ja kulttuuri varten, ja departementti oon antanu rahhaa monele prosjektile missä moolina oon kväänin kielen lujittaminen, ja kväänin kieliteknologiiin kehittämisen. Vuona 2016 jakoi departementti rahhaa muun myötä Tromssan fylkinkomuunille ette tehään toimiplaanana kväänin kieltä ja kulttuuri varten Tromssassa (2017-2020).

Vuona 2016 posthiin lisäthiin 1 miljuuna kruunuu, ja sen piethiin samala tasala vuona 2017, ytheensä 4,832 miljuunaa kruunuu. Vuona 2018 oon posthiin lisätty vielä 2 miljuunaa kruunuu.

- Prosjektihakemukset missä oon samansuuntaiset moolit ko kväänin kielen suuntaplaanassa, oon ensi sijala ko kuurtopostista jajethaan rahhaa plaanaperiuudin aikana.

Lapsiin, nuoriin ja raavhatten kielileiriin prioreteeraaminen

Peret oon tärkkein areena ko haluthaan varmistaat pohjan lapsen kielen eistyksele. Ko lapsi kassuu, niin hän oppii ilmaistemhaan tuntheita ja tarpheita, ja ymmärtämhään mailmaa hänen ympärillä kielen avula. Kieli oon kans tärkke ko haluthaan saaha ystävii ja olla myötä sosiaalisessa miljöössä.

Monila kekkä haluthaan pittäät kväänin kielen, ei ole paikalista kielimiljööttä. Sen tähän kielileirit oon tärkke mööttipaikka niile kekkä piethään ja haluthaan pittäät kväänin kieltä. Kielileiriilä lapset, nuoret ja raavhaat kohatelhaan ystävii keitten kans het saatethaan pittäät kielen. Sen tähän kielileirit

oon tärkeet areenat missä saatethaan sekä puhhuut ja oppiit kväänii.

- Komunaali- ja uuistusdepartementti aikkoo anttaat kuurttoo kvääninkielisille kielileiriile missä lujitethaan kväänin kielen pittoo, ja kuurto tullee olemhaan kväänin kielen ja kulttuurin kuurto-orningin sisälä.

Kuurto kielisentterille Finmarkussa

Tääpäinä oon kaksi kväänin kieli- ja kulttuurisentterii Tromssassa. Omasvuonon kielisentteri oon kolmikielinen kielisentteri kväänin, suomen ja saamen kieli varten. Haltiin kväänisentteri työtelee sen etheen ette lujitethaan kväänin kielen Pohjais-Tromssassa. Finmarkussa ei ole sellaista sentterii.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet antoi vuona 2009 kuurttoo ette löyethään ulos oonko tarvet kväänin kielisentteriile Finmarkussa, ja sielä Vesisaaressa ja Porsangissa. Tähän otethiin mallin saamen kielisentteriistä. Selvitykset tehthiin vuona 2010, ja net näytethiin ette Finmarkussa oon tarvet kielisentteriile mikkä lujitethaan kväänin kielen. Paikallinen kielisentteri saattaa olla inspiraattori kväänin kielele ja se saattaa jakkaat tiettoo kväänin kielen ympäri.

- Komunaali- ja uuistusdepartementti anttaa kuurttoo ette perustethaan kväänin kielisentterin Finmarkussa, ja tämä tullee olemhaan kväänin kielen ja kulttuurin kuurto-orningin sisälä. Ehtona oon ette pitemällä sihilä komuunit ja maholisesti fylkinkomuuni hääythään finansieerata kielikeskuksen.

Selvitys kväänin kielen raavhaittenopetuksesta

Saametingan raavhaittenopetusprogramissa, minkä tehthiin yhdessä saamen kielisentteriitten kans, oli myötä paljon väkkee. Programissa, mikä antoi opintopoengiita, oon usseemat saattanheet oppiit saamee omassa kotipaikassa ja kans ottaat jatkokoulutuksen saamen kielessä. Samanlainen

raavhaittenopetus kväänin kielessä auttaa usseempii oppimhaan kväänii. Se kans anttaa maholisuuven vanhiimiile opettaat kielen omile lapsile.

- Komunaali- ja uuistusdepartementti aikkoo plaanaperiuudin aikana löyttää ulos ette oonko maholista aloittaa raavhaittenopetuksen kväänin kielessä, ja kuinka sellaisen orningin organiseerathan. Tämän selvitethään yhdessä relevanttiin aktööriitten kans, niin ko esimerkiksi Kainun institutin ja Tromssan universiteetin kans.

Kieliraatin ja Kainun institutin kontaktin formaliseeraaminen

Kieliraatila oon kompetansi sentraaliissa faakialoissa mikkä oon tärkeet ko elästythään kielen, niin ko kielen normeerinki, sannoin tekeminen, kielen dokumentasjuuni, oikkeinkirjoitusnormiin tekeminen ja terminologiiin kehittämisen. Kväänin kielessä oon suuremat haastheet ko norjan kielessä, mutta metodit ja työkalut oon suunile samat kielen lujittamisessa.

- Kulttuuridepartementti anttaa toimikuurttoo Kainun institutile, mutta oon delegeeranu rahhoiin hallinan Kieliraatile. Kulttuuridepartementti pittää rahhoinstyyräämisen siihen ette 1) perustethaan selvemän dialogin Kainun institutin kans, ja 2) formaliseerathan kielifaakilisen yhtheistyön Kainun institutin ja Kieliraatin välilä.

4.5 Kväänin kieli viralisissa paikoissa

Oman kielen kohtaaminen viralisissa paikoissa anttaa kielele statuksen ja saattaa lisätä kielen pittoo. Se kans lujittaa ylheistä tiettoo kväänin kielen ympäri. Kvääninkieliset raatio- ja TV-programit oon tärkeet kielenkantaajat.

Kvääninkielinen meediatarjous oon primäärästi pitäny sisälä NRKn suomenkieliset raatioprogramit ja kväänin-, suomen- ja norjankielisen uutisaviisin Ruijan Kaiku.

NRK-plakaatti § 5

NRK aikkoo lujittaat norjan ja saamen kielii, ja lujittaat norjalaista ja saamelaista identiteettiä ja kulttuuri. Suurimassa osassa tarjouksesta oon norjalainen perusta ja tarjous peilaa väjen kulttuurista moninaisuutta. NRK aikkoo lähättää jokapäiväiset saamenkieliset lähetykset saamenkieliselle väjele. NRKla oon programit kansalsiile ja kielelisiile minoriteetiile.

NRKla oon eesvastaus programitarjouksesta kansalsiisii minoriteettiä varten.² Ensimmäinen suomenkielinen lähetykset NRK-raatioissa tuli ulos vuona 1970, viisi minuttii viikossa. Desemperikuussa 2017 loppui NRK:n suomenkielinen programi, ja tilale tuli oma kvääninkielinen nettilaita, NRK Kvääni (www.nrk.no/kvensk).

Norjassa oon hyvät juriidinet raamit mikkä oon laitettu saamen-, kväänin- ja suomenkielisten paikannimiin pittoo varten. Samala oon kuitenkin selvää ette hyväksytyt paikannimet ei aina ole piossa. Komunaali- ja uuistusdepartementti ja Kulttuuridepartementti aikkoo kattoot ette kvääninkielisii paikannimii piethään.

Kvääninkielisten paikannimiin pitäminen

Kulttuuridepartementti styyrää paikannimilakkii, ja vuoen 2015 lakimuutoksen tähän kvääninkieliset paikannimet kirjoitethaan kvääninkielisten oikeinkirjoitusprinsiipiitten jälkhiin. Laki varmistaa ette kvääninkieliset paikannimet säilytethään kielelisinä kulttuurimuistoina.

Kieliraati administreeraa Kväänin paikannimipalvelusta ja kuurto-oorinikkiä norjan-, saamen- ja kvääninkielisten paikannimiin kokkoomista varten. Näitä etableeratuita struktuuriita saatethaan pittää aktiivisemin ette varmistethaan kvääninkielisten paikannimiin pion ja ette net oon esilä.

- Kieliraati ja Kväänin paikannimipalvelus aijothaan tehdä kuurto-ooringin paikannimiin kokkoomisheen paremin tunnetuksi kväänimiljöissä ja laittaa strategiin millä lisäthään kvääninkielisten paikannimiin pittoo paikannimilain raamiin sisälä.

² Meld. St. 15 (2016–2017) *Eit moderne og framtidsetta NRK*, jf. Innst. 332 S (2016–2017).

Litteraturliste:

Bjørklund, Ivar, *Fjordfolket i Kvæningen*, Universitetsforlaget (1985)

Brandal, Døving og Plesner (red), *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*, Cappelen Damm Akademisk (2017)

Eriksen, Knut E. og Niemi, Einar, *Den finske fare. Minoritetspolitikk i nord 1860-1940*, Universitetsforlaget (1981)

Fishman, Joshua, *Maintaining Languages. What Works? What Doesn't? Conclusion*, Institute of Education Science (ERIC) (1996).

Hyltenstam, Kenneth og Milani, Tomasso, *Kvensk språk eller dialekt?* Rapport avgitt til Kultur- og kirkedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, oktober (2003)

Hyltenstam, Kenneth og Stroud, Christopher *Språkbytte och språkbevarande*, Studentlitteratur AB (1991)

Kvenene – i går og i dag Ottar 1: 2008, Populærvitenskaplig tidsskrift fra Tromsø museum (2008)

Laakso, Lahanna, Sarhimaa, Anneli, Åkermark, Sia Spiliopoulou og Toivanen, Reeta, *Summary of the research project ELDIA (European Language Diversity for All)* Abridged version of the original English language report (2013)

Lane, Pia, *We did what we thought was best for our children, a nexus analysis of language shift in a Kven community*, International Journal of the Sociology of Language 202 (2010)

Lindgren, Anna-Riitta, *Språklig emansipasjon eller språkdød blant kvener og tornedalinger?*, artikkel i *Kvensk historie, språk og kultur*. Seminarrapport Tromsø mars 2002, utgitt av Norske kveners Forbund/Ruijan Kveeniliitto.

Megard, Bjørn Olav, *Kvener og finskætta. En undersøkelse av betegnelsene kvener og etterkommere etter finske innvandrere i politisk diskurs og i utforming av identitetstilknytning*, hovedoppgave i sosialantropologi, Institutt og museum for antropologi, UiO (1991)

Mellem, Reidun, *Kvenfolket 500 år ved Ishavskysten*, Ruija Forlag AS (2016)

Niemi, Einar, *Fornorskingspolitikk overfor samene og kvenene* kapittel i *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*. Brandal, Døving og Plesner (red). Cappelen Damm Akademisk (2017)

Olthuis, Marja-Liisa, Kivelä, Suvi og Skutnabb-Kangas, Tove, *Revitalising Indigenous Languages How to Recreate a Lost Generation*, Multilingual Matters (2013)

Schall, Verena, *Språk, identitet og minoritetspolitikk* kapittel i *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*. Brandal, Døving og Plesner (red). Cappelen Damm Akademisk (2017)

Søderholm, Eira, *Kvensk grammatikk*, Cappelen Damm Akademisk (2017)

Rapporter / utredninger

Etablering av et kvensk språksenter i Vadsø, rapport april 2010. Varanger museum

Kvensk språk- og kultursenter i Porsanger, rapport april 2010. Porsanger kommune og Kainun institutti/kvensk institutt

Samisk språkundersøkelse, NF-rapport nr. 7/2012

Varanger museum skriftserie nr. 3

Kartlegging av årsaker til frafall fra finsk som andrespråk, NORUT Alta (2015)

Vadsø museum - Ruijan kvenmuseum. Museet holder til i det tidligere NRK-bygget i Vadsø som ble bygget rett etter krigen. NRKs første disktrikskontor ble etablert i Vadsø 17. mai 1934. FOTO: MONICA MILCH GEBHARDT

Strand skoleinternat ble bygget i 1905, og ble et symbol på styrking av norsk suverenitet i Pasvikdalen. FOTO: KNUT ÅSERUD

Utgitt av:
Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonskode: H-2409 B
Design og ombrekking: Melkeveien Designkontor AS
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
01/2018 – opplag 100